Pjanti u mapep tal-Mellieħa fl-Arkivju tad-Dipartiment tax-Xogħlijiet Pubbliċi

David Bartolo
B. European Studies with History (Hons)(Melit.)

Fl-Arkivju tad-Dipartiment tax-Xogħlijiet Pubblici nsibu eluf kbar ta' pjanti, disinji u mapep relatati max-xogħlijiet li saru mal-medda taż-żmien mill-istess dipartiment kif ukoll ta' bini storiku u artijiet madwar Malta. Fost dawn insibu wħud relatati mal-Mellieħa.

Dan id-dipartiment huwa wieħed mill-iktar entitajiet governattivi antiki li jmur lura fiż-żmien f'pajjiżna u minnu ħarġu diversi dipartimenti oħra. Riċentament dan id-dipartiment beda proċess ta' diġitalizzazzjoni tal-materjal kollu li għandu fi ħdanu u dan qed isir għal diversi raġunijiet fosthom biex il-materjal jiġi ppreservat aħjar u jkollu aċċess aktar sigur u xieraq, kif ukoll biex jiġi mħares aħjar dan il-patrimonju uniku Malti.

Ta' artijiet fil-Mellieħa u l-inħawi, dawn l-arkivji għandhom mapep li jmorru lura lejn il-bidu tas-seklu għoxrin. Fost dawn hemm tlieta li qed nipproduċu f'dan l-artiklu.

Mappa numru 1 li saret fl-1904 u ġiet ikkoreġuta fl-1905 turi r-raħal tal-Mellieħa kif kien fl-istess żmien. Kif jidher fil-pjanta, ir-raħal kien villaġġ żgħir bi ftit toroq. Jidhru sew l-oqsma ta' Ġnien Ingraw u San Niklaw. Hemm postijiet oħra bħal Qasam Baranni u s-Sellum li l-ġurnata tal-lum ġew żviluppati u mibnija. Ta' min jinnota li l-ittra Q hija miktuba bil-K. Fil-pjanta tidher ukoll parti mill-Bajja tal-Mellieħa fejn taħt it-trunċiera jew it-Tunnara jidher li kien hemm post fejn kienu jgħumu l-uffiċjali Ingliżi.

Mappa numru 2 tal-1904-1905 jidhru l-inħawi ta' Selmun, il-Wied ta' Għajn Żejtuna, il-Kortin, il-Kortin ta'

Mappa Nru 1

Mappa Nru 2

Għajn Żejtuna, ix-Xagħra ta' Barra u tal-Ibraġ. Apparti Selmun, dawn l-inħawi ġew kollha żviluppati matul iż-żmien u llum huma kollha bini. Il-Wied ta' Għajn Żejtuna llum huwa Santa Maria Estate, il-Kortin u tal-Ibraġ baqgħu l-istess isem, il-Kortin ta' Għajn Żejtuna llum huwa magħruf bħala Mellieħa Heights u x-Xagħra ta' Barra hija estensjoni ta' Santa Maria Estate. Fil-pjanta tidher ukoll parti żgħira mir-raħal tal-Mellieħa fejn tidher sew il-mitħna fi Triq il-Kbira u s-salib ta' ħdejha. F'Selmun jidher sew il-Wied tal-Imġiebaħ.

Mappa numru 3 li hija wkoll tal-perjodu 1904-1905 hija dwar il-Gżejjer (gżira waħda propja għax magħqudin) ta' San Pawl. Jidher sew fuq il-pjanta l-lok fejn hemm l-istatwa ta' San Pawl. Tidher parti żgħira ħafna mill-art fl-inħawi ta' Selmun u l-kanal bejn l-istess gżejjer u l-eqreb art.

Il-Fortizza ta' Selmun, jew aħjar kif inhu isimha propju Campbell Battery, ukoll hemm pjanti u disinji tagħha fl-istess arkivju. Din il-fortizza kienet ġiet mibnija fl-1937 bħala batterija għal żewġ kanuni li wara żdiedu b'ieħor. Inbniet bil-għan li tiddefendi l-bajja ta' San Pawl il-Baħar minn xi attakk minn fuq il-baħar. Hija ġiet mibnija tali li ma tidhirx ħafna u ma tagħtix fil-għajn speċjalment mill-ajru u minn fuq il-baħar. Għal dan l-għan, il-ħajt ta' madwarha jixbah ħafna lill-ħitan tas-sejjieħ. Fil-lok li nbniet kien hemm xi rziezet. Dawn twaqqgħu mill-Ingliżi u sidienhom ingħataw post alternattiv fil-bidu tat-triq li minn Selmun tagħti għall-istess fortizza, fil-ġenb tal-bini li qabel kien iservi ta' lukanda.

Hemm diversi pjanti u disinji ta' din l-aħħar fortizza li nbniet mill-Ingliżi f'Malta u hawnhekk ħa nitkellmu dwar tlieta minnhom. F'pjanta numru 1 naraw fejn kellha tiġi l-fortizza msemmija u l-inħawi madwarha. F'din l-pjanta jidher ir-raħal tal-Mellieħa u l-irħajjel ta' Selmun bil-palazz marbut miegħu. Jidhru wkoll il-Gżejjer (gżira) ta'

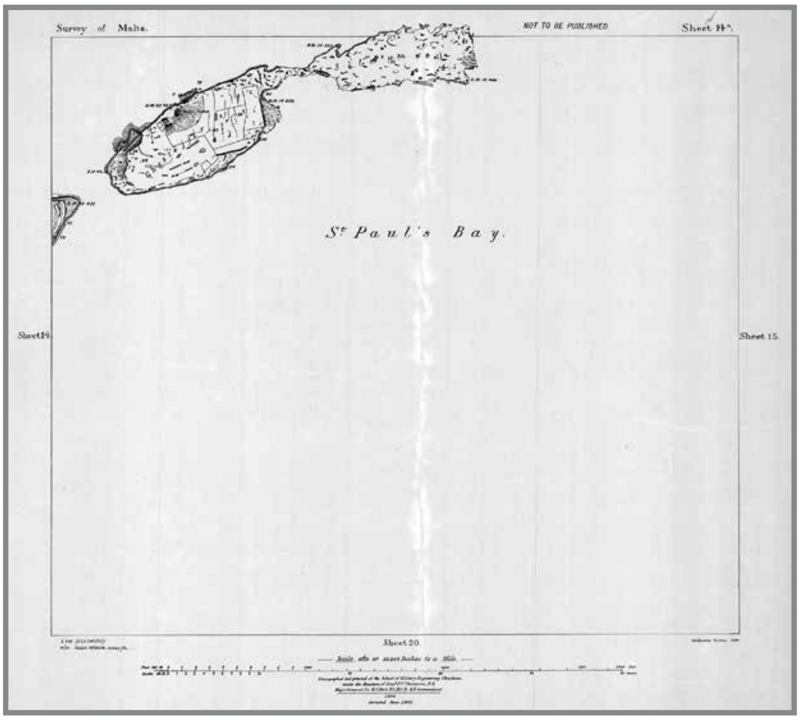

Mappa Nru 3

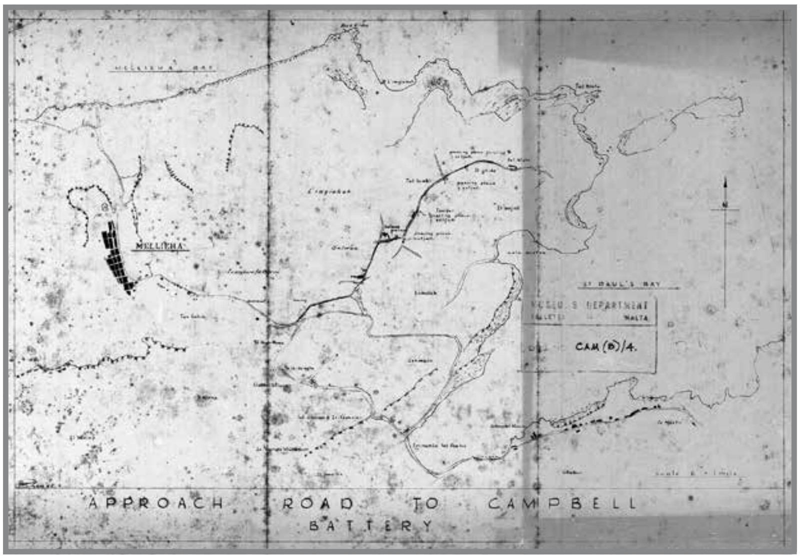

Pjanta Nru 1

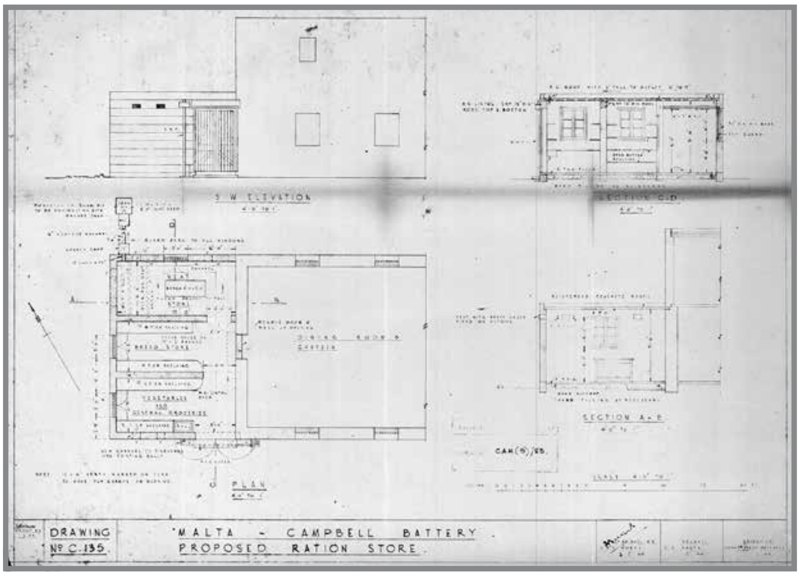

Pjanta Nru 2

San Pawl u l-bajja tal-Imġiebaħ u l-wied bl-istess isem.

F'pjanti numru 2 u 3 jidhru disinji ta' binjiet differenti fl-istess fortizza li kienu ġew proposti li jinbnew. Waħda turi l-maħżen tar-razzjon u l-oħra l-mess tal-uffiċjali militari, kien hemm proposta għar-rikostruzzjoni tal-istess binja.

Pjanta numru 4 turi l-kamp militari li kien hemm fil-Bajja tal-Mellieħa. Dan il-kamp illum ma għadux jeżisti u floku nsibu kumpless turistiku. Dan il-kamp jaf il-bidu tiegħu madwar is-sena 1907. Fil-gwerra tal-1914-1918 serva bħala kamp għall-feruti. Kien infetaħ fl-20 ta' Novembru tal-1915 u għalaq fil-5 ta' Settembru tal-1917. Fl-ewwel ġranet tiegħu kellu 1,250 sodda u iktar tard laħaq il-massimu ta' 2,000. Dan il-kamp kien sar bħala sulliev għall-Kamp ta' Għajn Tuffieħa. Waqt it-Tieni Gwerra Dinjija dan il-kamp serva wkoll biex jilqa' partiġjani Jugoslavi li kienu nġabu hawn għall-kura u fil-qrib kien anki nbena ċimiterju biex jindifnu fih dawk li kienu jmutu.

Mal-gwerra nsibu wkoll relatati x-xelters li kienu tħaffru madwar Malta kollha. Fil-Mellieħa kien hawn madwar 45 wieħed imħaffrin fis-saff tal-blat tal-Qawwi ta' Fuq. Pjanta numru 5 turi xelter partikulari fil-Mellieħa, propjament żewġ xelters imniffdin flimkien, li kienu jġibu n-numru 2 u 11. Numru 2 huwa dak ix-xelter li hemm fit-taraġ fejn il-pjazza tal-knisja u dak numru 11 kien fi Triq San Publiju. Xelter numru 2 kellu wkoll kamra tal-maternità u kamra oħra li fiha kienu jinżammu oġġetti prezzjużi tal-arti li kienu nġabu hawn minn postijiet oħra.

Postijiet militari oħra li tagħhom hemm pjanti u disinji fl-imsemmi arkivju huma d-diversi postijiet ta' difiża li nbnew mill-Kavallieri tal-Ordni ta' San Ġwann bil-għan li jiddefendu l-kosta l-aktar mill-attakki tal-furbani u biex joffru xi tip ta' reżistenza f'każ ta' xi invażjoni.

Fil-Bajja tal-Mistra nsibu batterija li hija disinn numru 1 u li probabbilment kienet ġiet mibnija

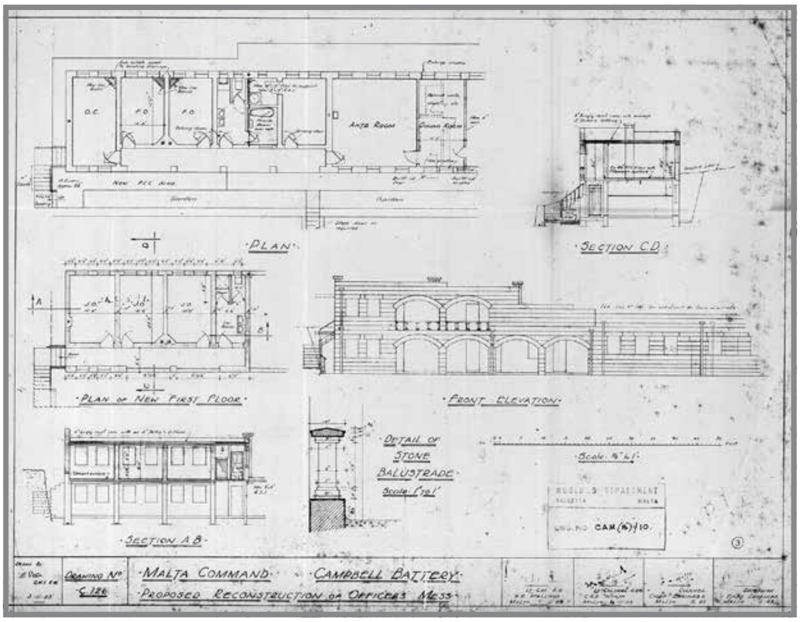

Pjanta Nru 3

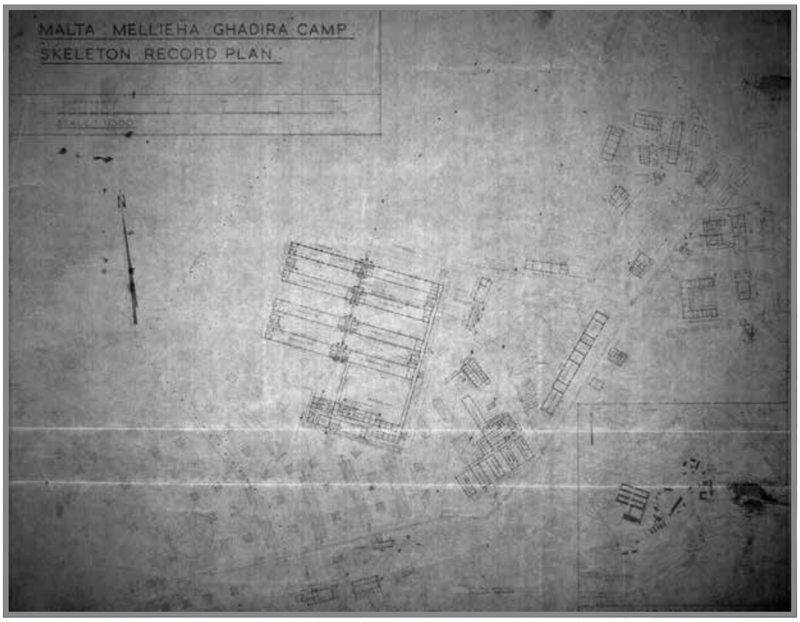

Pjanta Nru 4

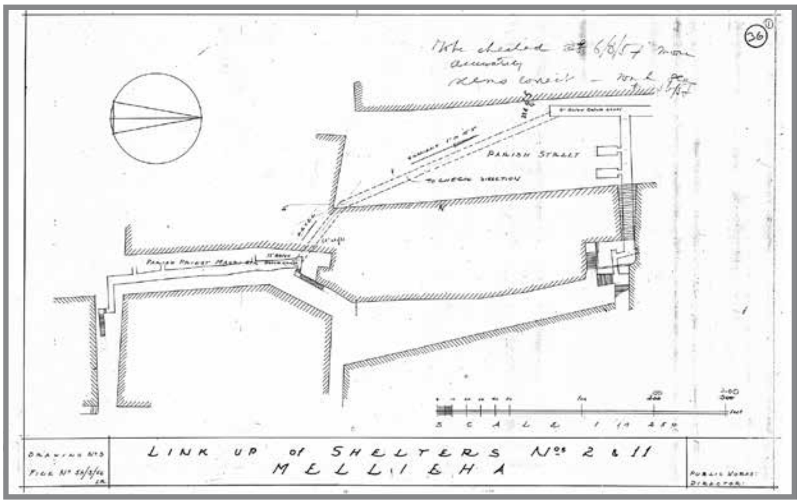

Pjanta Nru 5

fil-perjodu bejn Ottubru tal-1714 u April tal-1715, u li setgħet ġiet kompluta jew mibnija mill-ġdid fl-1761. Din il-binja militari hija waħda mill-akbar li nsibu fil-Gżejjer Maltin. Kienet ġiet skedata mill-Awtorità tal-Ippjanar f'Novembru tal-1995 u tinsab fil-ħarsien tal-Fondazzjoni Wirt Artna.

F'disinn numru 2 insibu r-ridott tal-Armier li kien ġie mibni fil-perjodu ta' bejn l-1714 u l-1716. Dan ir-ridott huwa l-uniku wieħed tal-għamla tiegħu li nsibu fl-inħawi tal-Mellieħa. Huwa għandu diversi ismijiet. Apparti tal-Armier insibuh ukoll tal-Barriera għall-fatt li ħdejh tinsab il-barriera li minnha nqata' l-ġebel għall-bini tal-knisja tal-Mellieħa. Insibuh ukoll bħala ta' Crivelli, li kien Prijur ta' Kapua u kien benefattur tal-istess binja. Ġie skedat ukoll f'Novembru tal-1995.

Bħala konklużjoni tajjeb li ngħidu kelmtejn fuq l-arkivju ta' dan id-dipartiment. Dan huwa post miftuħ għal kulħadd u l-pubbliku inġenerali jista' jagħmel appuntament u jmur ifittex dak li jogħġbu b'rabta mal-mistier tal-istess dipartiment. L-arkivju jinsab fid-dipartiment stess fi Project House, il-Furjana. Min ikun jixtieq iżur il-post jista' jew iċempel 22927799 jew 22927251, inkella jibgħat email lil archives.pwd@ gov. mt.

Nixtieq minn hawn nirringrazzja lis-Sur Stephen Tabone li jmexxi dan l-arkivju flimkien mal-istaff tiegħu li kienu ta' għajnuna kbira biex seta' jsir dan l-artiklu.

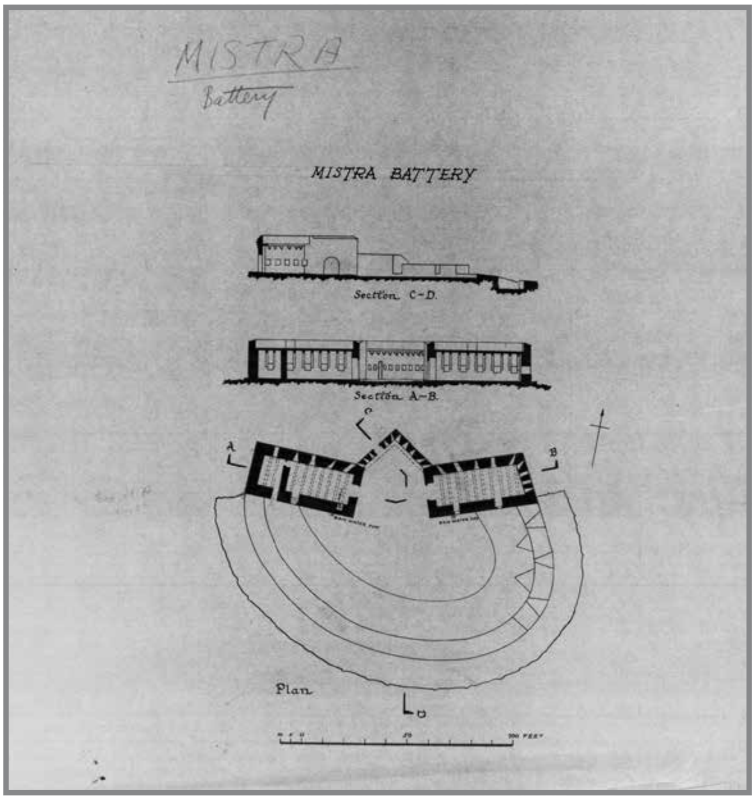

Disinn Nru 1

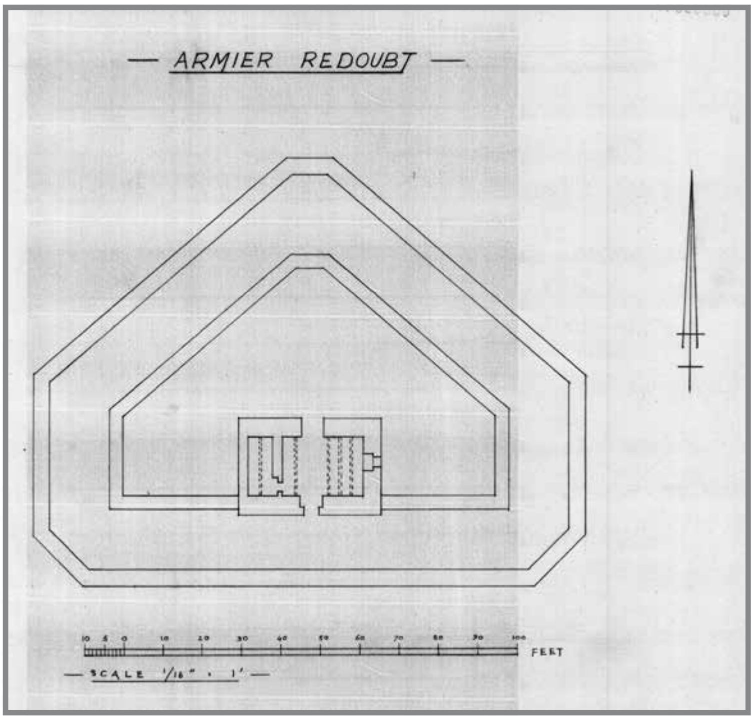

Disinn Nru 2

Biblijografija

Debono, C. (2014), *Wartime Mellieħa - The role of the village during the Second World War 1940-1943 Volume 1*. A&M Printing Qala.

Micallef Eynaud, M Major. (2011), *Nurse of the Mediterranean*, f'Sunday Times 1st December 2002.

Muscat, J. (2011), *Il-Mellieħa, l-Istorja tagħha bir-ritratti, Its history in Pictures*. A&M Printing Qala.

Muscat, Jimmy & Jonathan. (2012), *Fortifications of the Knights Hospitallers in Mellieħa,* A&M Printing Qala.

Muscat, J. (2015), *Il-Mellieħa Lemħa lejn Ġrajjietha*. Printit Ltd.

Spiteri, S. (2017), *The Fortifications of Malta*, BDL Publishers.

Zarb-Dimech, A. (2014), *Malta during the First World War 1914-1918*, BDL Publishers.